

קול השופר ושברו של הים

ישראל דנדרוביץ

תרועת השופר ותרועת הים

נעים זמירות ישראל אומר בספר תהלותיו (תהלים צח, ו-ז): "בְּחִצְצֹרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הִרְעִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". יָרַעַם הַיָּם וּמִלֵּאן תִּבֵּל וַיִּשְׁבֵּי בָהּ". וביארו פרשני הפשט כי 'ירעם הים' היינו שהים יריע וישמיע קול משמחתו. ויש לנו לדעת ולהבין מה היא אותה שמחה ממנה יריע הים, ומה הקשר בין שמחת הים לתרועת קול השופר.

והנראה בזה בהקדם מה שדרשו חז"ל על הפסוק (איכה ב, יג): "מָה אֶעֱיֹדֶה מָה אֶדְמָה לָךְ הַבַּת יְרוּשָׁלַם מָה אֶשְׁוֶה לָךְ וְאֶנְחִמְךָ בְּתוֹלַת בֵּית צִיּוֹן כִּי גָדוֹל כֶּיֶם שְׁבָרְךָ מִי יִרְפָּא לָךְ", וכך אמרו במדרש (איכה רבה ב, יז): "כי גדול כים שברך - אמר רבי חולפאי: מי שהוא עתיד לרפאות שברו של ים הוא ירפא לך".

ונלאו כל חכמי לב מלהבין מה אותו שברו של ים אותו עתיד הקב"ה לרפא, ומה הקשר בינו בין רפואת ציון וירושלים עד כי אמרו כי המה יתרפאו יחד. כי לפי פשוטו של מקרא אין הכוונה בפסוק זה כי אם לכך ששברה של ירושלים הוא גדול כגודלו של הים, ואכן זה הים גדול ורחב ידיים כנראה לעין. אולם המדרש שמחדש כי הפסוק מתכוון כאן ל'שברו של ים' ממש, הרי הוא כ'מדרש פליאה' כי לא נדע מהו שבר זה של הים עליו לא שמענו מעולם.

רומי - יבשה בחלקו של הים

ורבותינו חכמי הדרוש הביאו בזה פירוש נפלא בהקדם כמה וכמה מאמרי חז"ל ובצירוף כולם יתבארו הדברים כמין חומר. כי הנה אמרו חז"ל (והובאו הדברים אצל בעלי התוספות, פסחים צד, א ד"ה כל, ועוד): "כל העולם כולו - שליש ימים שליש מדברות שליש ישוב". עוד אמרו (שבת נו, ב): "אמר רב יהודה אמר שמואל: בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים, ועלה בו שירטון, ועליו נבנה כרך גדול של רומי". ועוד אמרו (מגילה ו, א): "קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם: חרבו שתיהן - אל תאמן, ישבו שתיהן - אל תאמן. חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי - תאמן. שנאמר (יחזקאל כו, ב) 'אֶמְלֶאֱהָ הַחֲרָבָה': אם מליאה זו - חרבה זו. אם מליאה זו חרבה זו. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (בראשית כה, כג) 'וְלֹאִם מְלֹאִם יֵאָמֵן'".

חלוקה זו של העולם לשלוש, כשכל אחד, הים המדבר והיישוב, קיבל שליש, הייתה תקפה ועומדת עד לאותו הזמן בו נעץ גבריאל קנה בים ועליו נבנתה רומי, שכן עם בניית רומי בתוך הים הפך חלק מהים להיות יבשה. רומי מהווה איפוא את 'שברו של ים' כי היא שברה את האיזון הקבוע בין הים לבין המדבר והיישוב, והפסידה את חלקו של הים לטובת היבשה.

אך לא לעולם חוסן ורומי לא לעד תעמוד, כי הגם שכל עוד ירושלים בחורבנה תעמוד רומי בבנינה, אך לעת אשר ירושלים תבנה ותכונן אזי תחרב רומי, וממילא יחזור הים לקבל את החלק שנלקח ממנו. וזו כוונת המדרש שהקב"ה שירפא את שברו הים כשיחריב את רומי הוא גם ירפא שברו ירושלים כשיבנה ויכוננה, והא בהא תליא.

בעל השמועה

מעניין להיווכח כי ערפל סוכך על זהותו של 'מרא דשמעתא' שחידש את רעיון יפה זה. כי הנה הרה"ק מאוהל בספרו 'ישמח משה' (פרשת בא) כותב רעיון זה תחת ההקדמה 'ובשם חכם ספרדי שמעתי'. ואילו הגאון רבי חיד"א (בספרו 'נחל אשכול' לאיכה שם ובספרו 'ככר לאדן' בהגהות לפרק שירה, ערך ימים) כותב על רעיון זה כי 'שמעתי משם רבני אשכנז ז"ל".

ויש בכך דבר פלא, כי הישמח משה שהיה מרבני אשכנז מייחס זאת לחכם ספרדי, ואילו חיד"א שהיה חכם ספרדי מייחס זאת לרבני אשכנז.

לגופו של עניין מצאנו כי רעיון זה מיוחס אל הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ, וכך כותב בעל 'תורה תמימה' (איכה שם, הערה סא): "ומפי רב זקן אחד ז"ל שמעתי שאמר בשם הגאון ר"י פרעגער ז"ל פי' על זה המדרש בזה האופן... - הלא הוא רבי יהונתן אייבשיץ שהיה מכונה בתואר זה על שם כהונתו בעיר פראג.

בא בעל תורה תמימה לקיים מצוות אמירת דבר בשם אומרו, ונמצא מהדר בה יתר על המידה ואף משלשל את השמועה וכותב שהוא שמע זאת 'מפי רב זקן אחד ז"ל'. אולם לאמיתו של דבר לא היה צריך בעל 'תורה תמימה' לטרוח כל כך בשיח זקנים כי הדברים מפורשים בקונטרסו של רבי יהונתן אייבשיץ 'אלון בכות' על מגילת איכה שם, ובהרחבה נוספת בספרו 'אהבת יהונתן' (בהפסטה לפרשת כי תבוא, ד"ה כי יהפוך), ומשם היה לו לקחת זאת.

גם יצוין שראיתי מביאים את חידוש זה בשם ספר 'נזר הקודש' על המדרש, או בשם הגה"ק רבי אלעזר רוקח

המשך בעמוד הבא

מאמסטרדם, אך לא מצאתי כן בספריהם, ואשמח אם מי מהקוראים יחכימיני בזאת.

השופר בראש השנה מעורר את הגאולה

ובצוותא חדא עם רעיון נאה זה יש עלינו להוסיף ולהביא את מה שאמרו חז"ל במסכת ראש השנה (יא, ב): "בתשרי עתידין ליגאל - אתיא שופר שופר; כתיב הכא 'תקעו בחדש שופר', וכתיב התם (ישעיהו כז): 'ביום ההוא יתקע בשופר גדול'". ומבואר בספרים הקדושים שעומק כוונת הגמרא הוא שאכן שופר זה של ראש השנה יש בו את סגולת שופר הגאולה, כי שורש אחד להם, ויהי קול השופר הלך וחזק מראש השנה עד ליום ההוא בו יתקע בשופר גדול וישתחוו לה' בהר הקודש בירושלים.

ויסוד הדברים מפורש בדברי רבנו המהר"ל אשר כתב (ר"ה שם): "אם תתבונן בדבר זה, יוכל האדם לדעת סוד שופר של ר"ה שהוא דומה לשופר שנאמר 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול', כי אשר תמצא השופר בתורה לא תמצא אלא בגאולה, או מה שיושיע הקב"ה את ישראל... וכן אמרו חכמים ז"ל הרואה שופר בחלום יצפה לגאולה וכו' בפרק הרואה (ברכות נו, ב) הרי לך כי השופר הוא הגאולה", ועיין שם שהאריך בזה.

ערבובו של השטן הוא לא מטעות

וזהו עומק דברי התלמוד הירושלמי, שערבוב השטן הוא מחמת שחושב כי באה הגאולה. וכמו שהביאו כן בעלי התוספות (ר"ה טז, ב ד"ה כדי): "פירש בערוך כדאיתא בירושלמי 'בלע המות לנצח' וכתיב 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול' - כד שמע קל שיפורא זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא".

וכבר כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו 'רסיסי לילה' (אות נא): "וכן הוא האמת דכל ראש השנה בעת תקיעת שופר נתעורר למעלה מקצת משופר גדול דלעתיד וממילא הוא מתערבב לגמרי". והוא על דרך זה שתקיעת שופר של ראש השנה הוא מעניין תקיעת שופר של לעתיד לבוא, ולכן מתערבב ממנו השטן ואינו יכול לקטרג (ועיין בהרחבה בקונטרס 'משנת הכהן' הנדפס בסוף ספר 'פרי צדיק' לראש השנה, מהדורת תש"ע).

שמחת הים - במלואו!

ומה ימתק עתה לפרש את סמיכות המקראות של תרועת קול השופר עם תרועת הים ומלואו, כי הנה כל עוד לא נושענו בבנין ציון וירושלים אין הים מלא כי אם חסר, שהרי נלקח מחלק השליש שלו עבור הכרך של רומי. אולם לעתיד לבוא יהיה הים במלואו, כי רומי תחרב ומקומה יחזור לים.

וזהו שאמר הכתוב שיריעו בקול שופר לפני המלך ה', כי קול השופר בראש השנה הוא באותה הבחינה של קול השופר גדול שיתקע לעתיד לבוא, ומסגולת קול השופר בראש השנה להמשיך עלינו את הגאולה העתידה, שאז יהיה הים במלואו, וירעם הים ומלואו על שזוכה לחזור לשלמותו כמימי ששת ימי בראשית.

לבקש אצל הים

ויש להוסיף בזה נופך לפי מה שאמרו חז"ל (יומא כ, ב): "תנו רבנן: אלמלא גלגל חמה נשמע קול המונה של רומי, ואלמלא קול המונה של רומי נשמע קול גלגל חמה. תנו רבנן: שלש קולות הולכין מסוף העולם ועד סופו, ואלו הן: קול גלגל חמה, וקול המונה של רומי, וקול נשמה בשעה שיוצאה מן הגוף".

הרי שקול המונה של רומי מפריע לשמיעת הקולות האחרים, ולכן יש בכוח השופר בראש השנה שמצוותו הוא בשמיעה לבטל את קול המונה של רומי המפריע לשמיעת קול השופר.

וחשבתי בזה מילתא חדתא ליתן טעם לשבח במה שמנהג ישראל לילך בראש השנה אל 'תשליך' בימים ובנהרות, כי באים לבקש שתקיעת השופר אכן תעורר את קול השופר הגדול של הגאולה העתידה שעל ידי זה עתיד להתרפא שברו של ים.